

NIEUWSBRIEF

oktober 2024

Agenda

ZONDAG 6 OKTOBER - HERFSTKRAAM MET PADDENSTOELEN

Kom alvast in herfststemming! Zondagmiddag 6 oktober van 13.00 tot 15.00 uur staat de kraam van IVN-KNNV Assen weer bij het Duurzaamheidscentrum in Assen. Dit keer is de kraam omgetoverd tot een herfsttafel met verschillende paddenstoelen, bladeren en nog veel meer. Je kunt mee met leden van de Werkgroep Paddenstoelen op mini-excursie rond het Duurzaamheidscentrum Assen. Of doe mee aan de paddenstoelenbingo. Een volle bingokaart levert een leuke attentie op. In de kraam staat ook een voeldoos vol met voorwerpen uit de herfst. Raad je het goed? Dan krijg je een presentje! Deelname is gratis.

Foto: Frank Huisman

Datum & tijd: Zondag 6 oktober van 13.00 tot 15.00 uur

Locatie: Duurzaamheidscentrum Assen, Bosrand 2 in Assen

WOENSDAG 9 OKTOBER / ZATERDAG 19 OKTOBER / ZATERDAG 2 NOVEMBER TUINWERKDAGEN DCA-TUIN

Na deze prachtige zomer dient zich nu onherroepelijk de herfst aan. Enkele koude en natte dagen zorgen ervoor dat de bomen rood, geel en bruin gaan kleuren. Ook in de tuinen zien we de herfst, de hemelsleutel bloeit volop, de teunisbloem is bijna uitgebloeid, de wilde peen laat zijn zaadjes vallen en er komen geen nieuwe blaadjes meer. De groei is eruit.

Ook het werken in de DCA-tuin gaat naar zijn einde. In oktober zijn er nog 2 werkdagen gepland een op woensdag 9 oktober en een op zaterdag de 19e.

Op die dagen kun je meewerken van 10.00 tot 12.00 uur.

Je bent welkom vanaf 9.30 uur voor een kop koffie of thee waarna we beginnen.

Wil je ook meehelpen stuur dan een mail naar geke.kooistra@hotmail.com.

Zaterdag 2 november is onze laatste tuinwerkdag van dit seizoen, die we traditioneel afsluiten met de landelijke Natuurwerkdag. De klus is aangemeld en je kunt je hiervoor inschrijven, zo ben je zeker van een plekje. Inschrijven kan via deze link

[IVN Assen - Natuurwerkdag](#).

ZATERDAG 12 OKTOBER - PADDENSTOELNEXCURSIE ASSERBOS

Misschien heb je al een paar paddenstoelen gezien, maar in oktober is het pas écht een paddenstoelenfeest. Ze komen dan weer massaal tevoorschijn, in allerlei kleuren en de meest fantastische vormen. Wil je weten welke paddenstoelen er allemaal in het Asserbos groeien en waarom? Op zaterdag 12 oktober organiseert natuurorganisatie IVN-KNNV Assen een paddenstoelenexcursie in het Asserbos. Gidsen van de Werkgroep Paddenstoelen nemen je mee en vertellen je hoe belangrijk paddenstoelen zijn, hoe ze heten en of ze giftig zijn. En de gidsen kennen allerlei mysterieuze en leuke weetjes.

De excursie start om 10.00 uur bij het Duurzaamheidscentrum in het Asserbos. De wandeling duurt ongeveer 2 uur. Deelname kost €2,50 voor leden van IVN-KNNV Assen en €5,- voor niet-leden (pin of contant). Opgave verplicht via activiteiten@ivnassen.nl.

Datum: Zaterdag 12 oktober 2024
Locatie: Duurzaamheidscentrum, Bosrand 2, 9401 SL Assen
Tijdstip: 10:00 uur tot ongeveer 12:00 uur
Kosten: €2,50 voor leden IVN-KNNV en €5,- voor niet-leden (contant of pin)
Aanmelden: activiteiten@ivnassen.nl

ZATERDAG 12 OKTOBER - IVN REGIODAG DRENTHE (AANMELDEN MOGELIJK)

Beste IVN'ers,

Elkaar ontmoeten, gezellig bijpraten en elkaar inspireren. Dat is wat op de IVN Regiodag van 2024 centraal staat; een dag voor actieve IVN leden in Drenthe. IVN Westerveld is dit jaar de gastheer van deze dag. Zij willen jullie graag een aantal van hun activiteiten laten zien en zijn benieuwd hoe andere afdelingen inspelen op trends en ontwikkelingen in de maatschappij.

We starten vanaf 10.00 uur met koffie en thee in de A&O kas op het terrein achter De Proefkolonie. Daarna is er een gevarieerd programma met diverse workshops. We sluiten de ochtend af met een vegetarische lunch. Hieronder vind je meer informatie over het programma en de workshops.

Aanmelden kan via het aanmeldformulier op de website t/m 4 oktober: <https://www.ivn.nl/provincies/drenthe/aanmelden-ivn-regiodag-drenthe/>. Geef je voorkeur aan voor de workshops, dan proberen wij daar zoveel mogelijk rekening mee te houden. Wij kijken uit naar een mooie dag. Hartelijke groeten,

Linda Prosé en Diana Speelman

Datum & tijd: zaterdag 12 oktober 2024, 10.00 - 13:30 uur
Locatie: A&O kas op het terrein achter De Proefkolonie, Majoor van Swietenlaan 1b, Frederiksoord

Programma

10:00 uur: Ontvangst met koffie/thee
10:30 uur: Welkom
10:45 uur: Kies uit een van de vier workshops:

Kinderen en Jongeren:

Slootjesdag, Buren in het Bos, Amfibieën project, Junior Rangers en Junior Rangers Kids. Een paar voorbeelden van wat IVN Westerveld doet aan jeugdeducatie. Welke activiteiten kun je opzetten voor kinderen en jongeren en hoe organiseer je dit? Waar loop je tegenaan, wat werkt en wat niet?

Gidsen voor Gidsen:

Natuurgidsen van IVN Westerveld gaan maandelijks samen op excursie en delen kennis en ervaring. Ook proberen ze samen nieuwe werkvormen uit. In het Sterrebos maak je kennis met een paar activiteiten die ook voor jou misschien nieuw of inspirerend zijn.

Mindfulness:

Shirin-Yoku of bosbaden, met heel je lijf en al je zintuigen de natuur ervaren en je zo verbinden met je omgeving in het nu. Maak kennis met deze vorm van natuurbeleving. Welke kansen biedt dit voor IVN?

Wandelcoaching:

Groen en bewegen zijn essentieel voor het welbevinden van mensen. Wandelend coachen is dan ook in opmars net als wandelgroepen gericht op natuur en gezondheid. Hoe kunnen wij als IVN aansluiten bij deze ontwikkeling?

12:30 uur: Lunch (vegetarisch en biologisch)

13.30 uur: Afsluiting

Aansluitend voor wie wil: een rondleiding door de Van Swietentuin (voorbeeldtuin voor aangepast tuinieren) of bezoek het Museum De Proefkolonie (museumjaarkaart geldig).

ZONDAG 13 OKTOBER - PADDENSTOELENBINGO BIJ HET DUURZAAMHEIDSCENTRUM

In het kader van Oktober Kindermaand (cultuurevenement) organiseert IVN-KNNV Assen op zondag 13 oktober tussen 10.30 en 13 uur een paddenstoelenbingo voor kinderen van 4 t/m 12 jaar.

Wist je dat er in Nederland meer dan 5000 soorten paddenstoelen zijn? In het Asserbos staan er ook een heleboel. Met een bingokaart ga je op zoek naar een aantal paddenstoelen in het Asserbos vlakbij het Duurzaamheidscentrum. Kom samen met je ouder(s) of verzorger(s) en neem ze mee. Als de bingokaart vol is krijg je een leuk herfstcadeautje.

ZATERDAG 26 OKTOBER - PADDENSTOELENEXCURSIE ZUIDERBEGRAAFPLAATS ASSEN

Op zaterdag 26 oktober organiseert natuurorganisatie IVN- KNNV Assen een paddenstoelenexcursie op een bijzondere plek: De Zuiderbegraafplaats in Assen.

De Zuiderbegraafplaats bevindt zich aan de Beilerstraat in het Asserbos en is sinds 1895 in gebruik. Naast diverse cultuur historische graven en oorlogsgraven is ook toegangshek bijzonder: Het is een rijksmonument waarin nog diverse kogelgaten zitten uit de tweede wereldoorlog.

Dit lijkt een aparte locatie voor een excursie maar daar is een goede reden voor. De Zuiderbegraafplaats is namelijk één van de betere plekken in Noord-Nederland om paddenstoelen te vinden. Dit komt door het vrijwel ontbreken van bewerking van de grond en omdat er weinig onderhoud is aan het gras en vegetatie. Bovendien wordt het gevallen blad in de herfst

weggehaald, waardoor er weinig voedingsstoffen in de bodem zitten, een ideale omgeving voor zeldzame soorten paddenstoelen.

De gidsen van de Werkgroep Paddenstoelen nemen je mee en vertellen hoe belangrijk paddenstoelen zijn, hoe ze heten en of ze giftig zijn. Bovendien vertellen de gidsen allerlei mysterieuze en leuke weetjes. De excursie start om 10.00 uur bij het toegangshek. De wandeling duurt ongeveer 2 uur.

Deelname kost € 2,50 voor leden van IVN-KNNV Assen en €5,- voor niet-leden (contant of via een Tikkie). Opgave verplicht via activiteiten@ivnassen.nl

Wanneer

zaterdag 26 oktober 2024

10:00 tot 12:00

Waar

Beilerstraat 86 9401 PN Assen (parkeren op de parallelweg)

- Kosten: € 2,50 voor leden IVN-KNNV en € 5,- voor niet-leden (contant of pin)
- Aanmelden verplicht: Ja

Contact Activiteiten IVN-Assen

activiteiten@ivnassen.nl

DINSDAG 5 NOVEMBER - LEDENVERGADERING IVN & PRESENTATIE VERREKIJKERSHOP

De IVN ledenvergadering vindt plaats op dinsdag 5 nov. om 19.30 uur in het Duurzaamheidscentrum.

Rond 20.45 uur zal Marloes Britstra van de Verrekijkershop uit Beilen een presentatie verzorgen.

KNNV leden zijn dan ook van harte welkom.

Marloes geeft voorlichting over welke kijkers er zijn en welke je het beste kunt gebruiken voor een bepaald doel.

Tijdens de bijeenkomst laat men diverse soorten kijkers zien, waaronder dichtbij kijkers, telescopen en wildcamera's.

Uiteraard worden we bijgepraat over de nieuwste technische ontwikkelingen.

Heb je een specifieke vraag? Stel deze dan alvast via het email adres:

info@verrekijkershop.nl (graag uiterlijk 27 okt.).

De stukken voor de ledenvergadering ontvang je per mail ongeveer 2 weken voor de vergadering.

Zet de bijeenkomst vast in je agenda!

ZATERDAG 9 NOVEMBER - VOORAANKONDIGING MICROSCOPIEDAG IN HET DUURZAAMHEIDSCENTRUM

Altijd al eens door een microscoop willen kijken?

Dan is zaterdag 9 november 2024 je kans. Kom naar het Duurzaamheidscentrum in Assen en bekijk hoe iets er van heel dichtbij uitziet. Je mag zelf iets meenemen! Wat dacht je van een haar, een boterham, een insect of iets anders uit de natuur?

In november is het 71 jaar geleden dat Frits Zernike, professor aan de Groninger Universiteit, de Nobelprijs voor de natuurkunde won. Hij won de prijs met het ontwikkelen van een speciale microscoop die levende cellen zichtbaar maakt. Ter ere daarvan staan er op 9 november in Groningen en Drenthe tientallen microscopen, waaronder een aantal in het Duurzaamheidscentrum. De microscopiedag is een initiatief van de Rijksuniversiteit Groningen. Aanmelding is niet nodig en de toegang is gratis

Verlagen

DE WERKGROEP ZOOGDIEREN

Tiende Werkgroep van IVN-KNNV Assen is een feit!

Op 3 september vond de oprichtingsvergadering plaats van alweer de tiende Werkgroep van onze gecombineerde vereniging: De Werkgroep Zoogdieren.

Maar liefst tien enthousiaste leden waren hier getuige van.

De Werkgroep Zoogdieren gaat diverse activiteiten ondernemen zoals het opdoen en delen van kennis, het organiseren van excursies en workshops en mogelijk ook het monitoren van soorten.

Heb jij kennis van zoogdieren of wil je er juist meer over weten en ben je nieuwsgierig geworden? Neem dan contact op via zoogdieren@ivnassen.nl

En verder.....

DE HORMONEN GIEREN.....

Door de plant in dit geval..... Net als bij dieren (wij mensen zijn ook dieren 😊) worden veel belangrijke, misschien wel alle processen in een levend wezen gestuurd door hormonen. Sommige hormonen hebben remmende werking op processen, andere hebben een stimulerende werking. Zo dus ook in planten.

De belangrijkste plantenhormonen zijn gibberellinen en auxinen naast de cytokininen, ethyleen en de absciscinen. Ze zorgen bij planten oa voor de groei van bladeren, takken, wortels en bloeiwijzen. Maar ook kunnen de plant aanzetten tot het vormen van gifstoffen. Zo is bekend dat als een plant bv wordt aangevreten door een insect, deze plant hormonen (oa ethyleen) vrijgeeft waarop andere planten in de buurt reageren met het aanmaken van gifstoffen met als doel vraat wat af te remmen zodat ze kunnen overleven. In dit geval is het dus een communicatiemiddel. Ethyleen werkt ook bevorderend bij de vruchtrijping.

Beschadigingen van delen van een plant kunnen in de plant zelf ook tot allerlei reacties leiden. Als je een tak afzaagt van een boom, zorgen de plantenhormonen ervoor dat de wond gesloten wordt en worden cellen rondom de wond aangezet tot extra groei om de wond te overgroeien. Het afknippen van een takje zal in veel gevallen aanleiding geven tot het plaatselijk genereren van wortels, meestal op de knopen of op knoprestanten. Stekpoeder, een kunstmatig plantenhormoon (auxine) bevattend poeder, kan dit proces in veel gevallen stevig stimuleren.

Nu zijn dat over het algemeen processen die de plant ongemerkt volbrengt omdat deze processen vaak lang duren. Er zijn echter een aantal processen die minder tijd in beslag nemen, en die voor ons mensen in de natuur vrij gemakkelijk waar te nemen zijn. Ik heb het dan over galvorming en vergroeiingen.

Iedereen kent wel de appelgal, welke op eikenbladen voorkomt, of het op mos lijkende Rozenmos. Ook een heksenbezem, het meest voorkomend op berk is een vergroeiing tgv besmetting door een schimmel.

Veel gallen hebben te maken met de voortplantingscyclus van kleine insecten. Dat kunnen mijten zijn, maar ook bepaalde vliegen, bijen, wespen en vlinders zijn in staat om galvorming op te wekken. Vaak worden eitjes gelegd in de sappigste (en dus zachtste) delen van een plant zoals bv een (bloem)knop of een jonge stengel.

Dat eitje of de uit het eitje kruipende larve maakt dan soms stoffen aan die lijken op plantenhormonen (auxinen), waarop de plant met een wildgroei aan cellen reageert, maar soms is het ook gewoon een reactie van de plant zelf op beschadiging. Doel voor het insect is om bescherming te bieden tegen predatie of besmetting door bacteriën en/of schimmels. De plant heeft er eigenlijk helemaal niets aan.

Waarom vertel ik dit nu..... wel..... een paar weken geleden was de plantenwerkgroep op bezoek in de Branden, een nieuw natuurgebied in de buurt van Gasselte. Aan het eind van de wandeling kwam iemand aandragen met een raar uitzierend gras. Er ontstond enige discussie over wat voor gras het zou kunnen zijn omdat niemand van ons dit ooit nog eerder gezien had. Ik was er vrij zeker van dat het kropaar was, maar dan een die ten prooi gevallen was aan een of andere galvormend insect of schimmel en besloot het thuis uit te zoeken.

Daar aangekomen de boeken erop nageslagen en gelukkig bracht het Gallenboek van Docters van Leeuwen (voor de ouderen onder ons **niet** die voormalig jurist en topambtenaar), uitkomst.

Zoeken naar kropaar bracht mij naar de besmetting van dit gras door de Gewone grasaarmijt (Aceria tenuis). De beschrijving in het boek past precies bij hoe de bloeiwijze van de kropaar was aangetast:

Ik citeer: "De aartjes zijn vergroot en min of meer gedraaid, de bloemdelen zijn vergroend; soms ontstaan daarbij dunne stengeltjes met ook vergroende aartjes. De gevormde blaadjes zijn tot kluwens in elkaar gegroeid, terwijl zij al dan niet spiraalvormige draaiingen vertonen en vaak blauwgrijs verkleurd zijn."

Plantengallen zijn een fascinerend fenomeen en alle planten om ons heen hebben er in meer of mindere mate mee te maken. Voor ons mensen geldt dat je oog kunt gaan krijgen voor dit soort afwijkingen en daarna kunt gaan uitzoeken wie of wat de galvorming heeft veroorzaakt. Zo kom je tot de vreemdste soorten die overigens vrijwel allemaal een Nederlandse naam hebben die iets te maken heeft met de vorm van de gal en/of de waardplant.

Tijdens mijn zoektocht naar de juiste galvormer heb ik gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- Gallenboek, WM Docters van Leeuwen, 4^e druk (er is inmiddels een nieuwere) 2009, KNNV uitgeverij
 - Veldgids Plantengallen, Roelof Jan Koops, 2013, Eigen uitgave
- <https://www.plantengallen.com>

Cees van Roozendaal
Plantenwerkgroep

OVER KLOKJES, BLAUWTJES, RAADSELS EN EEN HOOG BEZOEK

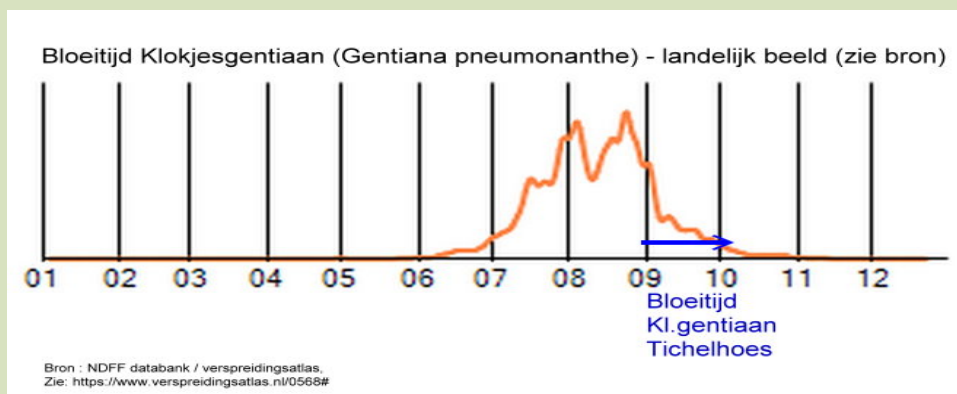
Foto: Dick Vuijk

Hoofdecoloog van de provincie Drenthe, Hans Dekker heeft onlangs een aantal excursies georganiseerd voor de gedeputeerde Egbert van Dijk en diverse ambtenaren van de provincie Drenthe. Zo bezochten ze Tichelhoes op 28 augustus, waar we hen verwelkomden. "We" zijn een tweetal vertegenwoordigers van de plantenwerkgroep KNNV-Assen en aantal medewerkers van Staatsbosbeheer (SBB). Hans Dekker wilde met dit bezoek het belang van de contributie van vrijwilligersorganisaties (zoals bv de plantenwerkgroep KNNV-Assen) aan professionele beheerorganisaties als SBB demonstreren. Maar daarnaast wilde hij ook

de mensen laten genieten van de natuur en wilde hij ook één en ander laten zien over de complexe relatie van klokjesgentianen, gentiaanblauwtjes, steekmieren en dopheide.

Het bezoek kwam op een bijzonder moment omdat de plantenwerkgroep waarschijnlijk net het raadsel had opgelost betreffende de afwezigheid van het gentiaanblauwtje (een vlinder) op Tichelhoes. Het had ons al enige jaren verwonderd waarom er hier in dit natuurontwikkelingsgebied zich enerzijds een krachtige populatie klokjesgentianen ontwikkelde bij afwezigheid van de vlinder terwijl hemelsbreed 300m verderop op het Balloerveld deze vlinders wel voorkomen. Allerlei mogelijkheden werden geanalyseerd, zoals de mieren die nodig zijn in de levenscyclus (moeras- of bossteekmier), voedselplanten voor de volwassen vlinders (vooral dopheide), landschappelijke barrières, windrichting enz. Uiteindelijk blijkt dat de bloeitijd waarschijnlijk de primaire reden is dat er geen blauwtjes naar Tichelhoes trekken.

Wat is namelijk het geval: klokjesgentianen bloeien van begin juli tot in september. Zie hiervoor het grafiekje dat afkomstig is van de NDFD. Wat hierbij opvalt is dat na begin augustus het aantal bloeiende waargenomen planten daalt maar vervolgens weer stijgt. Dit is wat curieus, bij de meeste planten verwacht je een normaalverdeling of iets dergelijks waar het gaat om de bloeiperiode.

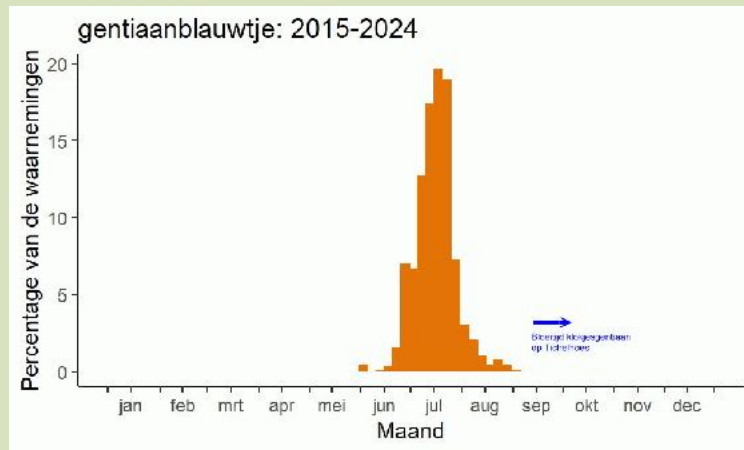
Maar hoe zit het nu met de Tichelhoespopulaties? Welnu die bloeien extreem laat. Het was me altijd al opgevallen dat in de zomer ik van diverse contacten hoorde dat men de bloemen overal al gezien had terwijl op Tichelhoes er nog niets waargenomen was. De inventarisaties die de plantenwerkgroep naar deze soort in de afgelopen jaren hadden uitgevoerd waren ook steeds laat in het jaar uitgevoerd, meestal begin september.

Om de rest van het verhaal te begrijpen moet ik eerst iets uitleggen over de structuur van het gebied. De randen bestaan voornamelijk uit drogere ruigte vegetaties. Daarnaast zijn er een aantal poeltjes en moerassen die bijna permanent onder water staan. De twee grootste delen van het gebied betreffen het westelijke grazige kruidenrijke veld en het oostelijke complex van droge en natte heide met veel potklei- en keileembanken. Tussen deze twee gebieden is een brede droge grazige strook.

Een week voor het bezoek van Hans Dekker en de provincie mensen ben ik op Tichelhoes wezen kijken (21 augustus) en ik vond in het kruidenrijke grazige westelijke gebied - waar we voorheen >100 plantjes zagen - 1 net ontluikend bloemetje. Een licht gevoel van paniek overkwam me wel, wetend dat volgende week een groep bezoekers zou komen die we (met trots) klokjesgentianen wilden laten zien. Maar ook bekroop me deze angst: is de populatie ingestort? Een paar dagen later kwam ik er laat in de middag nog langs in het kruidenrijke westelijke graslandgebied en zag circa 10 tot 20 plantjes in bloei. Nog steeds zeer marginaal dus. De dag voor het bezoek ben ik nog eens wezen kijken aan het begin van de avond (de bloemetjes zijn dan gesloten en dus de plantjes wat moeilijker te spotten). Nu zag ik al veel meer plantjes in het westelijke kruidenrijke grasland. Ik had nu ook de tijd om verderop te kijken in het oostelijke "heide" gebied waar we voor 2023 weinig klokjesgentianen zagen. Vorig jaar zagen we al wel een sterke uitbreiding. Nu zag ik dat die uitbreiding zich nog verder doorgezet had.

Nu iets over de vlinder: volgens de gegevens van de vlinderstichting (zie grafiek) vliegt de vlinder vooral tot begin augustus, met de top van begin tot half juli. Tot half augustus wordt het nog in kleine aantallen waargenomen.

En dit is dus de primaire reden waarom de vlinder niet voorkomt op Tichelhoes - de eerste klokjesgentianen beginnen hier pas te bloeien enkele dagen voor september als de vlinder al lang verdwenen is!

Vliegtijd volwassen vlinders

Bron: Vlinderstichting

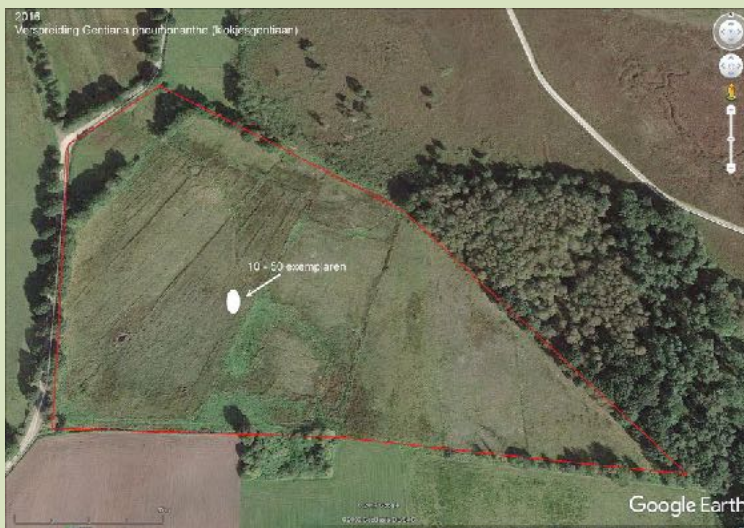
Zie: <https://www.vlinderstichting.nl/vlinders/overzicht-vlinders/details-vlinder/gentiaanblauwtje>

Het was leuk om deze conclusie tijdens de excursie te kunnen meedelen. Voor Hans Dekker kwam dit bekend voor en hij wist te vertellen dat dit vaker voorkwam en zeer waarschijnlijk genetisch bepaald is (dus niet bepaald door het beheer!). Hij verwachtte dat vroeger-bloeiende exemplaren zich t.z.t. zullen gaan vestigen en dat we alsnog mogen hopen op de vlinder zich zal vestigen op Tichelhoes. Aan het eind van de excursie vond de ecologe van SBB een paar totaal uitgebloeide plantjes (dus relatief vroeg-bloeiende plantjes) in het oostelijke natte heide gebied. Dit onderstreept de hoop; maar vlinderactiviteit is echter ook hier nu nog niet waargenomen.

Hieronder staan een paar kaartjes van het gebied met daarin de verspreiding van de klokjesgentiaan door de jaren heen.

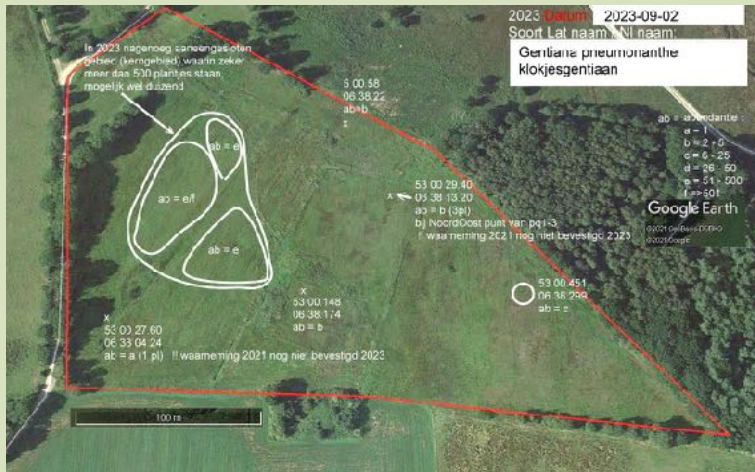
Vondsten Klokjesgentiaan
Tichelhoes 2016

Vondsten Klokjesgentiaan
Tichelhoes 2019

Vondsten Klokjesgentiaan Tichelhoes 2023

Vondsten Klokjesgentiaan Tichelhoes 2024

Wat opvalt in 2024 is de bijzonder sterke afname van klokjesgentiaan in het westelijk graslandgebied. Wat minder opvalt (maar wel zo is) bij het laatste kaartje is de enorme toename van de klokjesgentiaan in het oostelijk (vochtige/natte heide) gebied. Dit valt niet op omdat de kaartjes voor deze publicatie klein zijn gemaakt waardoor details onleesbaar zijn. De kwantitatieve vastlegging van het aantal waargenomen plantjes geven echter duidelijk aan: de soort neemt onweerlegbaar toe in het oostelijke vochtige/natte heide gebied. Wat nog aardig is om te vermelden is dat de klokjesgentiaan hier – anders dan in het westelijke gebied - op korte afstand staan van veel dopheide plantjes (nodig voor de volwassen vlinder). Dit is in het westelijke gebied veel minder het geval.

Er blijven nog vele vragen over; zoals bijvoorbeeld: waar kwamen de eerste pioniersplantjes vandaan? Of: wat is de genetische verwantschap van de Tichelhoespopulatie tot andere populaties in de omgeving? Maar ook: is de teruggang in het westelijke gebied veroorzaakt door het natte voorjaar van 2024, en zo ja, gaat de populatie zich dan in 2025 herstellen? En zo zijn er nog veel andere vragen te stellen. De plantenwerkgroep Assen zal de Tichelhoespopulatie klokjesgentiaan blijven monitoren.

Dick Vuijk

Kuifleeuwerik broedde vroeger in stedelijk gebied

■ **Werkgroep Avifauna Drenthe telde in 1980 nog 300 broedparen**

In de zeventiger jaren, op weg naar de Juliana van Stolbergschool, zag ik stevast een kuifleeuwerik midden op de weg lopen bij de school.

HERO MOORLAG

Vanuit mijn klaslokaal, van de vijfde klas, ontdekte ik twee in de schooltuin, op straat of in voortuinen van de Adriaan Baasstraat. Ik wees de kinderen op deze kwieke foeragerende vogel in de straat, iets groter dan een veldleeuwerik en boomleeuwerik. En duidelijk met een opstaande kuif.

Kuifleeuwerik op Kos.

Als je goed kijkt heeft de veldleeuwerik een aanzet tot een kuifje, maar de boomleeuwerik is kuifloos. In het boek *Vogels van Drenthe* (1982) tellen waarnemers van Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe in onze provincie tussen 1975 en 1980 nog 300 paren kuifleeuweriken. Nu telt de landelijke organisatie Sovon nul broedgevallen.

De kuifleeuwerik is sinds het einde van de vorige eeuw in Nederland uitgestorven. Hooguit trekt nog een klein aantal door vanuit het noorden, hoewel de kuifleeuwerik over het algemeen standvogel is.

Een kuifleeuwerik meet 18 centimeter, een veldleeuwerik 17 en een boomleeuwerik 14. De kuifleeuwerik is van oorsprong een bewoner van steppen. Hij vestigde zich in ons land in de negentiende eeuw.

Rond 1950 werden 8000 broedparen geteld. Je trof ze aan langs de zee-reep, langs stads- en dorpsranden, op braakliggende terreinen en op vuilnisbelten, maar ook op grinddaken en opgespoten terreinen. Ze aten sprinkhanen, rupsen, regenwormen, mieren, maar ook zaden.

Van 2000 naar 70 broedparen

De afname kwam na 1970. In 2000 waren er nog 70 broedparen, nu nul.

Veldleeuwerik in het Dwingelderveld. FOTO 'SHERO MOORLAG

Daarom staan ze op de Rode Lijst van bedreigde soorten. In 1996 zag ik ze weer in Slowakije, toen ik voor het eerst met mijn maat Jan de Vries natuurprojecten startte, ten oosten van onze partnerstad Martin. Heel mooi kon je ze zien op de Griekse eilanden, vooral op Rhodos en Kos, op steppenachtige zandige stroken langs de zee.

Er zijn maar liefst 33 ondersoorten van de kuifleeuwerik. Ze komen voor in Egypte, Marokko, Somalië, Kazachstan en Mongolië. Welke ondersoort we hebben gespot op de Griekse eilanden heb ik niet uitgezocht. De foto's laten duidelijk kuifleeuweriken zien in hun oorspronkelijke biotoop. Hier zingen ze hun eenvoudige lied en broeden er.

Het vrouwtje legt drie tot vijf eieren. Waarom ze in ons land zijn verdwenen, is niet bekend. Mogelijk spelen veranderingen in stedenbouw, het gebrek aan braakliggende terreinen en verruiging van de duinen langs de zee-reep een rol. Jammer dat we deze vogel niet meer zien.

Kuifleeuwerik op Rhodos.

Nog zo'n verdwenen soort, de bonte kraai. In de tachtiger jaren ging ik ze met mijn jongste dochter in de herfst tellen voor Sovon. Ze lijken qua grootte en leefwijze op zwarte kraaien, waarmee ze kruisen. De grijze rug en borst zijn echter onmiskenbaar. Het mannetje bood het

vrouwtje takjes aan voor de bouw van een nest.

Bonte kraaien zijn alleseters en opportunisten. Ze zijn vindingrijk in het zoeken van voedsel: insecten, aas, kleine zoogdieren als muizen, slakken, aangespoelde zeedieren en menselijk afval zoals patat. Na 1985 zag ik voor het eerst weer een bonte kraai op een fontein in Wenen.

Klimaatverandering

Later trof ik ze op alle bezochte Griekse eilanden. In ons land nam je af en toe een bonte kraai waar in het Lauwersmeergebied, echter nooit meer in groepen, alleen solitaire vogels. Dat waren vogels uit Scandinavië. Klimaatverandering maakte daaraan een einde. Waarom zouden ze verder vliegen om in ons land te overwinteren, terwijl er voedsel genoeg te vinden is in Denemarken en Noord-Duitsland.

De vogelwereld verandert voortdurend. Geen kuifleeuwerik en bonte kraai meer, maar wel nieuwkomers als visarend, zeearend, bladkonninkje en Cetti's zanger.

Bonte kraai op Rhodos.

Pauwoogpijlstaart en de rups op een wilgenstruik

JOOP VERBURG

Het is september en buiten is nog steeds veel leven te zien. Tot mijn grote vreugde zijn er dit najaar aanmerkelijk meer dagvlinders dan voorgaande jaren. Vooral landkaartjes en dagpauwogen zijn thans op allerlei nectarproducerende bloemen te vinden.

Ook verschillende soorten witjes dansen rond, terwijl kleine vuurvlieders en bont zandoogje zich geregeld laten zien. Je kunt ook kijken naar de rupsen van dagvlinders. Hoewel er niet veel koninginnenpases zijn gezien, zie ik nu op verschillende plekken de mooie rupsen.

Pauwoogpijlstaart. FOTO JOOP VERBURG

De rupsen die ik vond zitten allemaal op venkel. Je zou bijna zeggen: zet maar een venkel in je tuin en je krijgt koninginnenpases! Het is ook een geschikte tijd om naar rupsen van nachtvlinders te kijken. Prachtige

soorten zoals rupsen van de zuringuil zijn gemakkelijk te vinden door hun sprekende kleuren, maar er zijn ook genoeg rupsen die zich niet zo gemakkelijk laten zien.

Zoek de rups

Neem de nachtpauwoog. Dat is een prachtig gekleurde vlinder met twee droefgeestige 'ogen' op de ondervleugels. Het is mij overigens nog steeds niet duidelijk waarom vlinders die in de nacht vliegen zulke mooie kleuren hebben. Maar als rups... in dat geval is de kleur van de nachtpauwoogrups een heel ander verhaal.

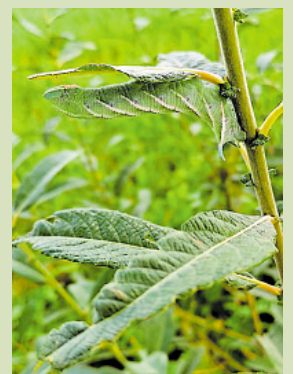
Probeer de rups maar eens te vinden op de foto die Henk Bosma

maakte in Alteveer, de rups op een wilgenstruik. De rups heeft bijna dezelfde kleur als het blad en dan gaat hij ook nog zo zitten dat de schuine strepen op het lijf precies overeenkomen met de nerven van de bladeren.

Wanneer je de rups uit het zoekplaatje hebt gevonden, kun je ook achter op het lijf de blauwe stekel zien. Dat is de 'pijl' waarnaar deze groep vlinders/rupsen genoemd is. De pijlstaarten zijn bijna allemaal grote en bijzonder fraaie nachtvlinders en het is altijd mooi om er een te zien.

Zoek de rups van pauwoogpijlstaart.

FOTO HENK BOSMA

Kopij voor de volgende nieuwsbrief vóór 26 oktober 2024 sturen naar:

nieuwsbriefivn-knnv@ivnassen.nl

Graag met vermelding van het onderwerp van uw kopij

KNNV afd. Assen

Secr. Henk Blouw

secr_assen@assen.knnv.nl

redactie

Theo de Grijs

Wouter Reckman

IVN Assen

Secr. Herman Spoelstra

secretaris@ivnassen.nl

